

Уз ово издање романа Буда Симоновића „ЗЕКО МАЛИ“ ПУТОКАЗ ДО БОВАНА КАДИЋА

У једном старом египатском натпису из времена Новог Царства стоји да је књига значајнија од свих споменика и од свих гробница украшених, јер она сама гради споменике у срцу онога који је чита. Стога би се, можда, могло рећи да је књижевност највјеродостојнија и најпоузданија историја народа цијелог свијета иако се зна да на свијету, изгледа, и нема ништа јаче и немоћније од ријечи.

Ипак, и поред свега тога, књига није преобразила свијет, иако је у њој сачувано памћење људског рода. Зато је без књига тешко, јер је најчешће добра књига писцу оно што је лијепим женама њихова слика у огледалу. **Гете**, међутим, каже да је велика разлика у томе читамо ли због уживања и разоноде, или због сазнања, јер литература се квари само онолико колико се квари и људи! **Хемингвеј**, пак, мисли да би писац требало да ствара нешто што ће бити тако написано да може постати дио искуства читалаца. Отуда је изабрана лектира великих писаца дио нашег васпитања и поуке.

Шта је од свега овога имао на уму **Будо Симоновић**, сјајни репортер високотиражних листова оне велике Југославије, а у 21. вијеку, ево, и најагилнији црногорски новинар и најчитанији писац са више од 20 својих романа и других књига документаристичке прозе, пласираних у преко сто хиљада примјерака, није ми познато. Оно што сигурно знам, међутим, јесте чињеница да је управо захваљујући Симоновићевим текстовима о суровој владавини књаза Данила и његовом крају на которској риви 31. јула 1860. године од кубуре на капсулу, коју је уждио **Тодор Кадић**, објављиваним у „Политици експрес“ и „Илустрованој Политици“ прије више од тридесет година, скоро заборављена прича о погрому Кадића и жељи Петровића да им униште сваки од постојања траг, постајала све гласнија, а интересовање јавности да што више сазна о овом геноцидном чину, о похарама Куча, Пипера, Бјелопавлића и другим

злотворствима и непочинствима првог световног владара из династије Петровића, условили су да из разбацаних новинских текстова израсте књига „**Зеко Мали**“, која никога ко је отворио и загледао се у њене странице, није могла да остави равнодушним.

Тако сам и ја, поред оних прича из младости које сам о свему овоме слушао од ђеда Мирка и старијих рођака, почео као новинар да се озбиљније интересујем за ову тему. У међувремену сам дошао и до записника са суђења Тодору Кадићу, који је са италијанског превео **прота Јован Бућин**. Умножио сам га у више примјерака и дијелио пријатељима по Никшићу. Једну копију сам дао и **Радосаву – Рашу Кадићу**, добром човјеку и врсном возачу из Бијеле код Шавника. Он је то касније раширио по свом огранку братства које се тамо било склонило од дугачке пушке Петровића и тако се сазнавала истина о овом страшном догађају.

Касније, када сам захваљујући пријатељству са **Будом Симоновићем** и **Милорадом – Дудијем Кадићем**, тада предсједником даниловградске општине, постао први директор Фондације Братство Кадић - Даниловград, истраживање „случаја Кадић“ је постало моја опсесија, али и радна обавеза. Захваљујући роману „Зеко Мали“ и многи Кадићи и они од њихових одива, али и пријатељи братства које је платило, ни криво ни дужно, велику цијену само зато што им је Тодор род, сазнали су цијелу истину. Сазнали су како је Тодор, то оличење великог брата, бранио част сестре коју је надобудни Зеко Мали на силу обљубио и послије је код жива мужа преудао, али и образ и част Кадића братства и племена Бјелопавлића. Почели су да сазнају пуну истину и да се казују као Кадићи, иако је мука натјерала њихове претке да мијењају презиме, а често и крсну славу и вјеру само да би сачували голи живот и потомство. Пут до Бована им је пропртио Будо Симоновић, који је прије многих Кадића прогазио кроз високо шибље и скоро непроходну шикару једног врелог септембарског дана 1995. године, у вријеме Међудневице, кад је ово мјесто пуно љутих отровница, од којих се издвајају посебно опасни тророги поскоци, дошао у сам центар некад великог и срећног насеља. Одатле је извијестио да се ту могу препознати 84 кућишта некадашњих Кадића домова, међу њима и оно Тодорово, и велика двоспратна кулина чије су зидине биле очуване, јер није била покривана, нити горјела у

пожару који су Петровићи и њихове удворице запалиле 1860. године на Бовану и учинили да та ватра тиња све до нашег времена.

Прича коју је Симоновић испривчао, поред многих других, побудила је и определијелила и професора **Предрага – Преда Павловића**, који је припремао монографију о братству Павловић – Кадић, јер воде директно поријекло од Павла, најближег Тодоровог рођака, да дође на Бован Кадића. Дошао је са својим синовцем **Жарком Димитријевим Павловићем**, који је још као студент економије на једном пропутовању кроз Беч, како ће касније причати, сањао да ће једног дана радити на обнови огњишта предака и тамо зидати манастир у који ће долазити сви Кадићи да се Богу моле и старевину обнове. Цијена је као и туга била преголема – 140 година чекања.

Није много времена прошло, а на мјесту погрома почела је изграња прве богомоље у овом бесудном и уклетом крају. Темеље будућег манастирског здања освештао је сада блаженопочивши високопреосвећени митрополит црногорско-приморски Амфилохије, који је мјесто за градњу одредио са Жарком Павловићем као ктитором и Милорадом – Дудијем Кадићем као првим рођаком и тада челником општине, а утврдио га **Милорад Живков Кадић**, искусни геометар и један од најбољих познавалаца историје братства у атару Спужа.

Тако је, захваљујући Симоновићевој књизи, једна за дуго забрањена, табу-тема постала важном, отварајући, не само публицистичку већ и научну расправу о Бовану Кадића и кривици и покајању као координатама ове никад до краја испривчане приче. Нова сазнања су условљавала и нова издања „Зека Малог“, издавачи повећавали тираж, тако да се у интервалу до 2012. године пред читаоцима нашло више од 11 хиљада примјерака ове књиге, а многи су је и фотокопирани кад је већ није било у продаји.

На Бовану ће, поред манастира, који ће освештавањем добити име Св. Димитрија Солунца, као симбола мучеништва, уз остало бити изграђен и Парохијски дом, љетња позорница и неколико пратећих објеката. Овдје ће се рукоположити и први бовански парох (**Слободан Зековић**), а из његовог дома ће се чути и први дјечји плач (родила се његова кћерка **Јелена**) на

Бовану након 144. године. То је унијело тако дуго чекани дух и радост у постојбину Кадића, који ће, надајмо се, трајати дуже и јаче од свих зала овога свијета, која су снашла ово братство. Његову мисију продужиће јеромонах **Лука** из Сирије са својим братом, па мати **Катарина Симовић**, која се и упокојила и остала да вјекује на Бовану, потом мати **Ефосимија**, а сада мати **Теофанија**, која са својим сестринством истински брине да ово мјесто мука и плача, а сада и правих братских сретања, буде што ближе људима и Богу. Као женски манастир и метох манастира **Острог**, с надом у Бога и вјером да више нико у нашем роду не доживи оно што су Кадићи са Бована бјелопавлићког доживјели оних давних година које се не заборављају.

Кадићи су успјели да се одрже, иако их је 28 страдало истог дана када је са Цетиња, на Илин дан 1860, кренула казнена експедиција са наредбом да **„док је Црне Горе нико од Кадића не смије остати у њеним границама, ни дијете од њихове одиве...“**

Захваљујући предузетничким активностима Жарка Павловића – Кадића, поново је активирао рад Фондације „Братство Кадић“, а 24. септембра ове године на Бовану Кадића је организован и величанствени скуп. На огњиштима предака Кадића, сабрали су се братственици, али и сви који вуку коријен од Кадића: **Нишавићи, Пешићи, Павловићи, Кадије, Кљајићи, Кандићи, Раднићи, Филимоновићи, Величковићи, Палибрци, Цикотићи, Гардовићи, Мартићи, Марићи... Срби, Црногорци, католици, муслимани и сви други Кадићи** под разним капама и вјерама. Са скупа је у знак поштовања, помирења и братске слоге у Црној Гори, а од садашњих власти захтијевано:

- **Да се поништи и стави ван снаге сентенција Сената црногорског и брдског од 12. Фебруара 1861.године;**
- **Да се извршење ове сентенције осам мјесеци прије њеног доношења осуди као геноцид, а не само као злочин над једним братством и бјелопавлићким племеном;**
- **Да се створе законски услови за повратак потомака убијених, прогнаних и расељених Кадића на огњишта предака.**

Такође, са овог скупа је потекла и иницијатива да Фондација „Братство Кадић“ буде издавач обновљеног и проширеног шестог издања књиге „Зеко Мали“. Ове књиге већ одавно нема у књижарским изложима, а инспирисла је толике пјеснике и друге писце да напишу надахнуте странице о братству Кадића и њиховој судбини кроз вријеме иза нас. Њеним поновним објављивањем ћемо се макар мало као братство одужити публицисти и писцу Буду Симоновићу који нам је освијетлио стразе до огњишта предака.

С овим у вези, потребно је и у овој прилици напоменути да су, захваљујући Симоновићевим књигама, поред осталог, одгонетнуте тајне острошког блага и откривене локације три највеће светиње у хришћанству - **Руке Св. Јована Крститеља, честице Часног крста и иконе Богородице Филермоске („Тајне острошког блага“)**, затим јама и губилишта у којима су усташе током Другог свјетског рата у Ливну и околини умориле готово 1.600 српских страдалника, махом жена, дјеце и старца (**„Огњена Марија Ливањска“**), откривено спомен обиљежје двадесетпеторици градитеља јадранске магистрале кроз морачке Платије, који су погинули приликом рушења скеле на мосту Пјенавац (**„Пјенавац“**) и много штошта другог...

Господин Жарко Павловић се прихватио покровитељства, на чему смо неизмјерно захвални и заједно се са њим радујемо највећем признању црногорске Митрополије – **Златном ордену** са ликом ловћенског тајновидца **Владике Рада**, које му је додијелио **Митрополит Јоаникије** за изграђу Манастира Светог Димитрија и других обејеката на Бовану Кадића.

Читаоцима ове мучне књиге, како и сам аутор наглашава, препуштамо да суде да ли књаз Данило заиста заслужује да буде примјер и узор и да ли је он „велики, мудри и паметни државник, владар, јунак и родољуб, или тиранин који је зарад учвршћивања личне, тиранске и апсолутистичке власти, починио толико стравичних злочина – дотле да чак има мјеста за питање: ко је за непуних девет година његове деспотске владавине побио више Црногораца, он или Турци? И коначно, да ли има смисла да главни град Бјелопавлића и Брда носи његово име и да ли се „правним спомеником“ може сматрати његов Законик по којем су летјеле главе за једну рђаву ријеч или какав не много ружан гест на рачун господара и његове владавине?

Милан Стојовић, директор Фондације Братство Кадић Даниловград